

MEEDIA JA ILM

Rein Raudvere (Maaleht)

Kõigepealt õnnitlen teid tänase pidupäeva, ülemaailmse meteoroloogiapäeva puhul!

Paljude muude kirjatsura kohustuste kõrval vastutan Maalehes ka lehe ilmakülje eest. Vastutan on ehk liiga kõlavalt öeldud, pigem hoolitsen selle eest, et seal huvitavat ja vajalikku iga nädal lugeda oleks. Aga eks ka hoolitsemine tähendab ju vastutamist.

Kui tänase ettekande teema üle sai mõeldud, oli algselt õhus rääkida Maalehe ilmaküljest, mis järjepanu on juba peaaegu 11 aastat iga nädal lehes ja millisele pikaealisusele ei ole ühelgi teisel väljaandel praegu midagi vastu pakkuda. Ain Kallis on isegi kunagi ütelnud, et Maaleht on kõige ilmalikum leht. Kirjakujus on see isegi ehk parem kujund kui kõnes ütelda: ilmalikum või ilmalikum. Oleneb, kui pikalt ell tähte venitada.

Kuid siis sai leitud, et ehk huvitavam teile ja ehk ka mulle on pajatada või arutleda natuke laiemalt, nii see teema "Meedia ja ilm" tänaseks jutuaineks valitud saigi. Aga lõpupoole siis ka Maalehe panusest ilmteema kajastamisse.

Samas jällegi osutus see teema "Meedia ja ilm" jällegi nii laiaks ja haaramatuks, et terviklikku pilti on selle lühikese ettekandega võimatu anda. Ja ega endalgi seda tervikpilti öieti pole, see nõudnuks pikema-ajalist uurimist ja vaatlust. Seepärast keskendun mõnele märksõnale.

Kõigepealt, mis on meedia, mida selleks pidada. Sellest lähtuvalt on lihtsam ka edasi arutada. Meedia tuleb ladinakeelsest sõnast medium ehk keskel olev. Meedia on informatsioonikandjate ühine nimetus, see on keskkond, kus toimub info edastamine ja avaldamine, see on ka massikommunikatsioon. Meedia alla mahub ka Internet.

Internet on ilmahuvilistele asendamatu abimees. Ei pea olema väga suur keelteoskajagi, sest hulk põnevat on seal leida ka eesti keeles. See levib üle ilma ja meie ilmaolusid on välismaalgi lihtne välja uurida. Internet hõlmab ka lugematu arvu vähemalt viimase kümne aasta leheartikleid ilma teemadel, tohutul hulgal ilmaalaseid veebilehti.

Kui rääkida meedia ja ilma omavahelistest seostest, kus üks ei saa ilma teiseta hakkama, siis ma nimetaksin kaht põhilist: ilmanähtuste selgitamine, inimeste harimine ja teiseks ohtudest teavitamine. Kui harimise funktsioon on ülimalt tähtis, siis vahel tuleb see kõrvale heita ja keskenduda ohtudest teadaandmisele. Üleujutustele, saabuvatele tornaadodele, äikesetormidele, ka libedusele.

Samas on risk ohuhoiatustega liiale minna. Nii mahavaikimine kui ka ülepaakumine võivad kalliks maksma minna. Esmatähtis on anda võimalikult palju infot. Ideaalne oleks, kui ilmteenistus peaks meediaga koos aru, kuidas mõnd saabuvat suurtormi või üleujutust kajastada. Hoiatused olgu siiski pigem tõsisemad kui ohtu alahindavad. Sest enamasti peab prognoos kahjuks paika ja hoiatustele antakse maksimaalne piir. Tegelikult on ju hea, kui maksimum ei saabu. Aga inimene peab teadma, et see võib tulla ja ta peab saama võimaluse ette valmistuda

Esmatähtis on see ka ilmteenistuste maine mõttes, sest kui midagi läheb valesti, siis ega meedia end tavaliselt süüdi tunnista, ikka saavad oma koosa sünoptikud või siis ilmteenistus. Et kas ei informeerinud piisavalt või pingutasid ohuteatega üle. Arvestada tuleb sellegagi, et tähelepanu äratamiseks ja konkurentidest eristumiseks püüab meedia tihti vägevaid, hirmu tekitavaid pealkirju välja mõelda. Ja tihtipeale nii hulluks asi ei lähegi, kui pealkirjast lugeda võib ja ega jutu seeski laushullu võibolla ei lubatud.

On küll ja küll näiteid, kus valeks osutunud häired tohutut kahju võivad tuua. Siinkohal üks klassikaline näide 1970. aastast nüüdses Bangladeshis, kus oktoobris andis ilmteenistus uputushoiatuse. Aga läks nii, et midagi peaaegu ei juhtunud, selline mannetu torm nende mõistes. Kuu hiljem anti uus tormihoiatus, seda ei suvatsenud meedia isegi avaldada enam kuutaguse valehäire tõttu. Ka ilmteenistus oli tundlik äsjase eksimuse tõttu ega käinud palju peale. Aga tuli torm ja veel missugune, hukkus pool miljonit inimest.

Neid näiteid on omajagu, kus inimesi on raske veenda, kui näiteks eelmine torm või uputus on osutunud kardetust nõrgemaks. Ega siin ei aitagi eriti miski siis. Ega meediagi ürita sel puhul väga nahast välja pugeda. Eestiski on aegajalt seda ette tulnud. Või kui ilmteenistused ongi oma hoiatused välja saatnud, aga spetsiaalsed teenistused, maanteeamet näiteks ei suhtu prognoosi küllalt tõsiselt või pole oma ülesannete kõrgusel olnud. Lõpuks aga saavad sünoptikud tihti rahva pahameele oma kaela. Tõesta siis, et kõik hoiatused on aegsasti kõigile, kellele vaja, välja saadetud. Üheks näiteks võiks Padaoru lumetorm ülemöödnud talvel, kus sajad autod ja inimesed lumevangi jäid.

Ilm ja meedia on omavahel nii seotud, et üks ei saa teiseta hakkama. Ma mõtlen ilma all ilmteenistuste töötajaid ja inimesi, kes ilmateadet vajavad. Tänapäeval on näiteks teles ilmateated kõige vaadatavamad telesaated kiir uudiste kõrval. Meedia võib teenida ilmaaadetest suuri kasumeid, kui osata seda oma äri ette rakendada. Mõneti kahju, aga eks see ole tingitud ka Eesti väiksusest, on see, et meil puuduvad lausa ilmaasju näitavad ja neist kõnelevad spetsiaalsed ilmakanalid. Tegelikult võiks Eestiski olla lausa üksnes ilmteemadel ja sellest oma leiba teenivaid ajakirjanikke. Ideaalseks ajakirjanikuks sobiks mu meelest, kui esimest päheturgatavat nime mainida, Ain Kallis, kes oskab ka keerukaist ilmaasjust lihtsalt ja arusaadavalt kirjutada. On tervitatav, et Ain ka kirjutab ja räägib ilmast meedias sageli, kuid samas on tal ka palju muid kohustusi, ta ei saa sellele jäägitult pühenduda.

Nii et kasvuruumi meie meedial on, kuhu areneda, sest ilmteema on sihuke värk, mis ei jäta eriti kedagi külmaks. Sport või kultuur igaüht ei kõida, aga ma ei tea ühtegi, kel on suva, milline ilm tulemas on.

Üheks ohuks on ilmteemade puhul seegi, et tihti kajastab ajakirjandus ilmteenistuste materjale kontekstist väljarebitult ja pannakse kõmulisi pealkirju. Et müüks. Nende pealkirjadega on saavutatud mõneti ka see, et kliima soojenemises peetakse inimest peasüüdlaseks, kuigi see pole üldsegi kindel. Kui ikka aastaid sel teemal rääkides on pealkirjad laadis, et inimkonda ähvardab väljasuremine kliima soojenemise tõttu, siis hakatakse seda uskuma ja süüdlaseks peetakse neis lugudes sageli inimest. Mõjub, miks ta ei mõju. See, kui ajalehed ähvardavad ilmaga. Kes loeks lugu pealkirjaga, kus pole aktiivset löövet pealkirja.

Täna on siin päris palju koos neid, kes ajakirjandusega ilma teemadel suhtlema peavad. Tahan teile ütelda, et tähtis on osata meediaga suhelda. Ehkki ma räägin vastu oma sagedasele praktikale, siis kõige ohtlikumad on alati rääkijale telefoniintervjuud. Et pärast jama ei tekiks, oleks see, et soovida telefonijutud küll alati hiljem üle lugeda. Enne ilmumist. Aga tihti pole meedial aega seda teile lugeda anda. Kui seda ei õnnestugi teil välja pinnida, siis küsige vähemalt pealkirjagi. Aga oh õnnetust, sageli läheb pealkiri loole minut enne trükikotta minekut ja ka siis on teda võibolla viimase tunni sees vähemalt 3–4 korda muudetud. Nii et head lahendust ei olegi.

Meedia häda on seegi, et sinna võib sattuda kontrollimata infot, see on just Interneti veebisaitide häda rohkem, mille väljaütletajki on hiljem raske tuvastada. Tulemuseks võib aga olla paanika. Üks näide, septembris 2010 levis ajakirjanduses teade, nagu olevat Poola meteoroloogid ennustanud tuhande aasta kõige karmimat talve. Aga nood polnud ise sellest midagi kuulnud. Kui lind on aga lendu lastud, teda enam kinni ei püüa. EMHI andis vähemalt oma kodulehel ja mujalgi meedias seejärel teada, et kas tuleb külm, normaalne või soe talv, seda ei oska keegi täpselt ennustada, isegi mitte suurimad meteokeskused. Ehk aitas see meil paanika teket vältida ja küttepude hinnad jäid vähegi madalamaks, kui need ilma tolle selgituseta ei oleks olnud.

Kiita võib meie telekanaleid oma uudistesaadete ilmaprognoosidega. Mõnd rohkem, teist vähem, aga peamine, et nad püüavad. Kõige paremaks neist pean ETV Aktuaalset Kaamerat, seda just oma tõsiseltvõetavuse poolest. Ja väärt asi on see, et elukutselised sünoptikud seal tihti üles astuvad. Sümpaatsed on Kaameras ka need ilmarääkijad, kes pole sünoptikuks õppinud. Aga mulle ei imponeeri need erakanalid, kus ilmajuttu vadistavad tibid, kelle juures läheb pilk esmalt nende riietusele ja meigile ning vaataja-kuulaja mõtte võib nii hoopis mujale minna, mitte aga ilmale. Usaldust ei tekita ka need telekanalid, kes ei kasuta Eesti ilma ennustamisel EMHI prognoose vaid mõne naabririigi oma. Nii võibki olla, et igal kanalil on oma ilm. Mida rohkemate kanalite uudistesaadete ilmateateid kuulata, seda segasemaks pilt muutub. Igatahes vähemalt siin kehtib küll reegel, mida ma kõigile soovitaks: Eelistage eestimaist.

Paitan veel natuke meie oma sünoptikuid. Kunagi küll olen ma juba kiitnud nende meteobellestristikat, nende oskust ilmateated ajalehtedes elama panna, nii et seda on huvitav lugeda. See ongi ajakirjanduses kõige tähtsam. Sest ilmauudist võib kirjutada mitmeti. Võib ametlikult ja kuivalt, võib mahlakalt ja köitvalt. Ametlikkus on omal kohal raadio päevauudistes diktori suust. Aga ajalehes, kus ilmateatele vähegi ruumi antud, naudin ma alati sünoptikute mõnusat sõnaseadmist ja kujundlikkust. See ongi ajakirjanduses kõige tähtsam, kui just teaduslik ajakiri ei juhtu olema.

Mõned näited:

Tänane tsüklon peaks juba hommikul saba lehvitades lahkuma Narva kohalt Peterburi peale. Kirjutajaks Merike Merilain.

Või järgmine pärl: Lähipäevade soe on kui uinutav hällilaul, milles loodus uneledes mõnuleb ja valvsuse minetab. Taimi Paljak.

Või: Meteoroloogi raudne reegel peaks olema mitte lasta end emotsioonidest haarata. Aga vahel tahaks ju nii väga, et ilm tuleks parem kui see, mida iga päev näeme. Merike Merilain.

Nii, kas pole mõnus.

Aga nüüd natuke ka sellest meediaväljaandest, mida ise esindan, Maalehest.

Maalehe ilmakülg sai alguse 24. mail 2001, seega varsti juba 11 aastat tagasi ja on järjepidevalt igas lehenumbris ilmunud tänini. Viimasel paaril aastal, tõsi küll, on kord kuus pool ilmaküljest astronoomia päralt, täheilma päralt. Aga kõigepealt pean tänama paljusid teist siin, sest tänu teile see ilmuda saanud ongi. EMHI inimeste sulest või kaasabil on ilmunud senisest enam kui 550 loost üle poole. Ja muidugi suur tänu Kalli Ainile, kes omakorda on meie kuldautor.

Kui rääkida ilma ja meedia omavahelisest seosest, siis meie ilmateenistuse EMHI inimeste ja Maalehe koostöö on üks parimaid näiteid, kuidas see koostöö käima peaks.

Suur tänu kuulub ka neile paljudele ilmahuvilistele, kes üle Eesti on saatnud lehte oma lugusid ja tähelepanekuid ilma kohta, aga ka küsimusi, mis neil tekkinud. Teisest numbrist alates on üles astunud ka ilmatargad, amatööridest ilmaennustajad. Kutsume neid hellitlevalt ML ilmatarkadeks ja ühtekokku on ses klubis kümnekond liiget. Eesmärgiks on pakkuda mitte lihtsalt nende ilmaennustusi, vaid ka seda, milliste loodusmärkide põhjal nad nii arvavad, millele oma ennustuse rajavad. See paneb ka lugejaid ehk tähelepanelikumalt looduses ringi käima ja arutlema nähtu üle.

Maalehe ilmakülje peamiseks mõtteks, miks see sündis ja lausa terve külje igasse numbrisse sai, ongi see, et harida inimesi, mida erinevad ilmanähtused ja ilmaprotsessid endast kujutavad. Ja koos sellega pakkuda huvitavat lugemist, ainet kaasa mõtlemiseks.

Selle 11 aasta jooksul oleme kirjutanud kõikvõimalikel teemadel. Nii nähtavatest kui nähtamatutest asjust. Vihmast, mida me näeme ja ka tunneme, aga ka tuulest, mida me ei näe, aga mille mõju tunneme. Rahest, udust, kastepiiskadest, tornaadodest, kiilasjääd, päikeselaikudest. Aga alati ka meeli erutavatel teemadel, milline jaaniõhtu ja jõululaupäeva ilm tuleb või milline on olnud, seega ka tagasivaateid. Nii on näiteks huvitav olnud teada saada Tiina Tammetsi artiklist, et kui Jõgeva on Eesti külmapoolus, siis on ta ka jaaniaja vihmapiirus, kus jaaniajal, jaanilaupäeval ja jaanipäeval on keskmine vihmanumber olnud suurem kui teistes ilmajaamades, 2005. a kokkuvõtte näitas, et viimase 14 aasta keskmine sajuhulk oli keskmiselt 10,3 mm.

Oleme kirjutanud ka sellisest mõistatuslikust asjast nagu miraaž, kui üks Peipsi ääres elav naisterahvas rääkis värvikalt, kuidas Venemaa poole vaadates on mitugi korda ilmunud vee ja taeva piirile taevasinasse mitmekorruselised majad. Miraažile andis selgituse siis ka spetsialist.

Tähtsaks oleme pidanud ka noorte ilmahuviliste märkamist, nende innustamist ja tutvustanud neid. Aastal 2005 näiteks toona 15aastast Tarmo Tanilsood Laguja külast, ta on meie konverentsidelgi alatine kohalolija. Või siis geograafiatudeng Sven-Erik Ennost lugu, kui ta II kursusel õppis. Siis ta unistas loos äikesevaatlejate võrgu käimalükkamisest, täna võib ütelda, et tehtud, tänavu alustab see juba seitsmendat hooaega.

Põnev ettevõtmine oli ka saja juhusliku inimese telefoniküsitlus vanuses 18–80 aastat, kus tahtsime teada nende lemmiktuult. Esikoha sai lõunatuul 53 protsendiga, kõige ebameeldivama tuulesuuna tiitli sai aga põhjatuul 36 protsendiga.

Kui lehes on nii, et tihti jääb ruumi napiks ja kõik vajalik sellesse ei mahu, siis rääkides on see viga, et aeg saab otsa. Kuigi rääkida võiks veel pikalt.

Mida öelda siis kokkuvõtteks. Ehk seda, et meedia ei suuda ilma mõjutada, kui ikka sajab, siis sajab. Küll suudab meedia mõjutada inimeste maailmapilti ja teadmisi ilmast. Kuna inimesi ilm väga huvitab, siis on ilmateadlastel ja ilmateenistuste spetsialistidel võrratult lihtsam meediasse pääseda, kui paljude teiste elualade inimestel. Seepärast kasutagem seda võimalust. Ja kui vaja, tuleb mõnest asjast ka korduvalt rääkida, iga aasta. Sest juba Tammsaare ütles, et ajaleht on hea asi, täna loed, homme unustad. Aga tuleb ette ilmaolukordi, kus unustamine võib kalliks maksma minna. Ja mulle meeldiks, kui tsüklonid meilt ikka saba lehvitades lahkuksid ja saabuv soe oleks kui uinutav hällilaul.